

Bibliografija rokopisnih medicinskih bukev

Kmalu potem, ko sem začel zbirati gradivo o ljudskem živinozdravništvu pri Slovencih, me je zbiratelj knjig opozoril na stare medicinske bukve, ki jih ima njegov znanec v Škofji Loki. Ker sem v teh bukvah ugotovil kar 86 strani o boleznih in zdravljenju živine, sem začel vedno bolj intenzivno zbirati podatke drugih bukev. Tako sem obšel skoraj vse muzeje, arhive, študijske knjižnice, samostane, župnišča in številne posameznike, za katere sem zvedel ali domneval, da jih imajo. Od nekaterih sem dobil pismene podatke, nekatere podatke sem dobil iz literature: Vinko Möderndorfer navaja v svoji knjigi *Ljudska medicina pri Slovencih* 29 rokopisov, v razpravi iz ljudske medicine navaja Fr. Kotnik 14 rokopisov, Dr. Edvard Pajnič omenja v svojem članku *Zdravje in mazaštvo med Slovenci v preteklih stoletjih* tri rokopise. M. D. Grmek pa v svoji bibliografiji *Rukovet starih medicinskih, matematičko-fizičnih, astronomskih, kemijskih i prirodoslovnih rukopisa sačuvanih u Hrvatskoj i Sloveniji* (Rasprava i gradja za povijest nauka. JAZU, Zagreb, 1963) našteva dvanajst medicinskih rokopisov iz Slovenije. V knjigi dr. Jaše Romana: *Jugoslovsanska bibliografija lekuruša i narodno medicinskih rukopisa*, ki jo je izdalo Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije (Beograd 1973), je naštetih 45 rokopisov s področja Slovenije. V resnici jih ni toliko zbral, ker so nekateri naštetih po večkrat pod drugim imenom, nekateri pa niso nikoli obstajali. Po skrbnejšem zbiranju sem ugotovil, da je pri nas precej več rokopisov in sem zbral več, kot sem pričakoval.

Pri zbiranju gradiva je bil moj namen ugotoviti, kaj sploh še imamo pri nas, napraviti torej neko inventarizacijo, kar bi rabilo za nadaljnja preučevanja. Rokopise sem skušal razporediti po času njihovega pisanja, kar pa seveda ni bilo vedno mogoče, ker pri mnogih niso navedene letnice pisanja in so le-te bolj ali manj natančno ocenjene.

Prepričan pa sem, da so pri nas še rokopisi, prav gotovo pa v arhivih in knjižnicah v Gradcu, na Dunaju, Celovcu, Trstu, Gorici in drugje. Upam, da se bodo našla sredstva za pregled tudi teh arhivov. S tem bi bibliografske podatke še bolj izpopolnili. Seveda pa je krožilo mnogo teh rokopisov med ljudstvom, številni so bili uničeni med vojnama, za turških vpadov, ob razpustu samostanov, mnogo pa je bilo gotovo odpeljanega in uničenega med zadnjo vojno. Nekatere so ljudje sami uničili, ker po njih niso več zdravili, ali pa niso znali ceniti njih vrednosti. So pa tudi rokopisi, za katere ljudje vedo, da jih imajo, a so nekje založeni.

Ti dokumenti so pomembni, ker jih bodo morali preučevati tisti, ki zbirajo gradivo za zgodovino medicine, farmacije, veterine, botanike, pa tudi kulturni zgodovinarji in jezikoslovci, od teh predvsem tisti, ki preučujejo dialekte posameznih delov Slovenije.

1. Gregorius Magnus

Liber Moraliū

Kodeks je iz druge polovice 12. stoletja. Napisan je na pergamentu (v nadaljevanju perg.), formata 33,7 x 22. Izhaja iz cistercijanskega samostana v Stični. Na prvi strani III. poglavja je napisal cistercijanec Bernard zagovor zoper zobobol.

Literatura: M. Kos: Srednjeveški rokopisi, Ljubljana 1931. (V nadaljevanju: M. Kos).

Hrani ga Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani (v nadaljevanju NUK), Sign. Ms 8, I—IV.

2. Isidorus Hispalensis

Origines sive etymologiae

Rokopis (nadalje rkp.) je iz druge polovice 12. stol. in obsega 163 listov formata 33,7 x 22,5, perg.; trde, z usnjem prevlečene platnice, dobro ohranjen, gotica, izhaja iz Stiškega samostana. To je znamenito enciklopedijsko delo Isidorja iz Seville (o. 560—636). Obsega številne podatke iz medicine, posebno v IV. in IX. knjigi. Hrbtni naslov: Sancti Isidori epistolae.

Literatura: M. Kos; M. D. Grmek: Rukovet starih medicinskih, matematičko-fizičnih, kemijskih i prirodoslovnih rukopisa sačuvanih u Hrvatskoj i Sloveniji. Rasprava i gradja za povijest nauka. Knjiga I. Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1963. (nadalje: Grmek).

Hrani ga NUK. Sign. Ms 16.

3. Auerspergov rokopis

Auerspergova knjižnica v Ljubljani, ki je nastala verjetno že v 14. stol., po potresu 1895. leta pa je bila premeščena z vsem arhivom v grad Losensteinlein na Zg. Avstrijskem, je imela praktično poučne zapise in tudi navodila za puščanje krvi, zapise o zdravilnih pripomočkih in zeliščih.

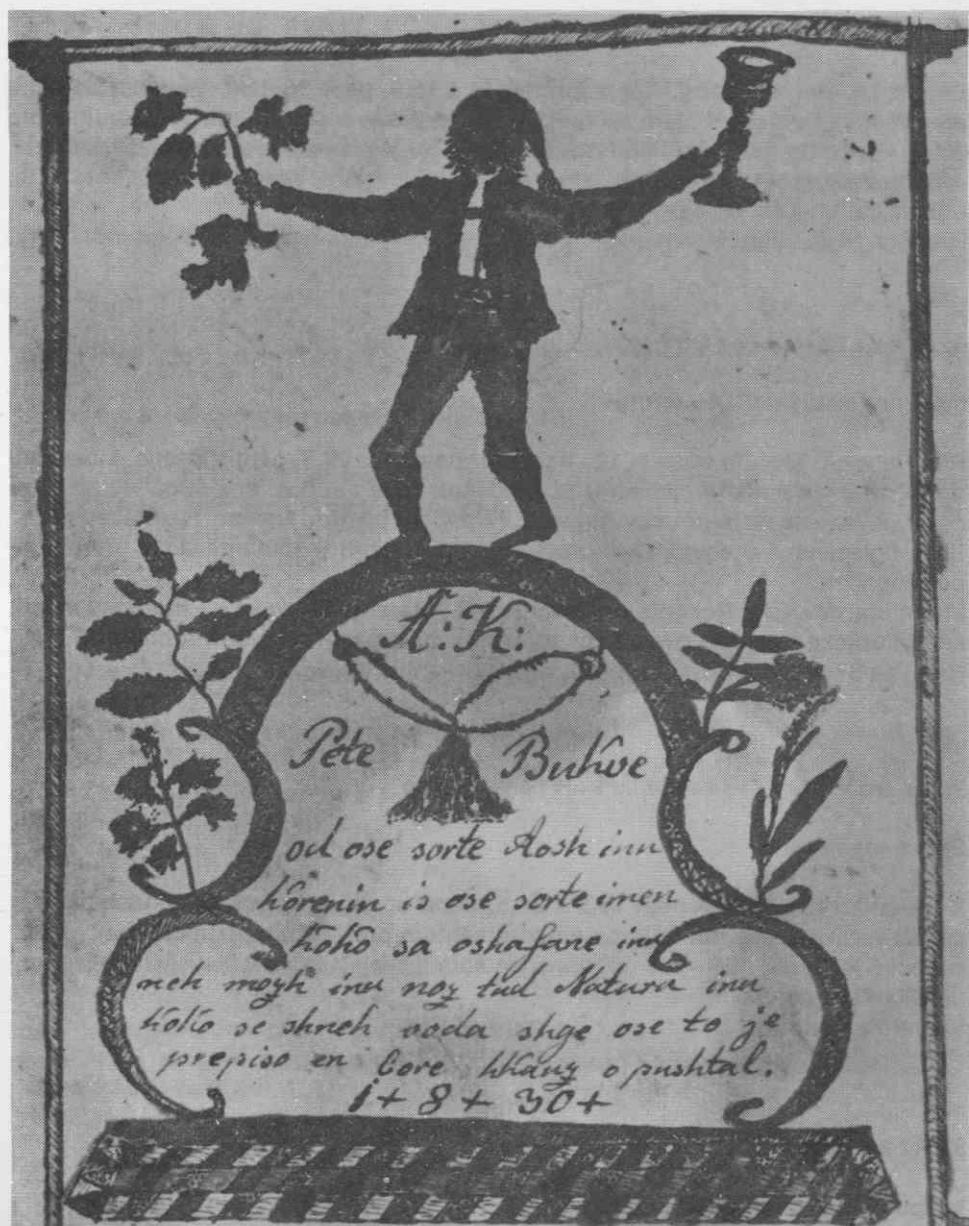
Literatura: M. Kos.

4. Glossa sup. libros de anima

Rkp. je iz 14. stol. in obsega 61 listov, dva stolpca, formata 31 x 22, perg., gotica. Na hrbtni strani je naslov: Glossa sup. libros de anima. Vsebuje: Omnes homines natura desiderat... et in hoc terminatur sententia libri de anima edita a Nycolo Pragensi Parysiss (fol. 1—53v); b/ Questiones medicae disputatae a magistro Berthucio Bononiensi anno domini 1338 (fol. 54—56); Questiones magistri Martini 1379 (fol. 56—57). V tekstu, naveden pod b/, so disputacije, ki jih je imel v Bologni I. 1338 znameniti zdravnik in anatom Niccolo Berthuccio (umrl I. 1347).

Literatura: M. Kos; Grmek.

Hrani ga Škofijski arhiv v Ljubljani, v nadaljevanju ŠAL (Sign. št. 6).

Faksimile receptov iz Ljudski recepti iz Primorske (34) str. 13

5. Liber secreti secretorum

Rkp. iz 14. stol. obsega 73 listov formata 21 x 15,5, papir, gotica, lesene, z usnjem prevlečene platnice. V njem so tudi: e/ tri razprave o seksualnih vprašanjih (fol. 35v—43); f/ De natura animalium (fol. 43—73). V glavnem delu kodeksa so dela Alberta Velikega (1193—1280).

Literatura: M. Kos; Grmek.

Hrani ga NUK, Sign. Ms 23.

6. Mayster Albrant

Incipiunt medicinalis equorum

Rkp. je iz 14. stol. in obsega 196 listov formata 41 x 29,5, perg., lesene, z usnjem prevlečene platnice, gotska knjižna minuskula, dva stolpca, ena roka. Avtor je bil cesarjev mareskalk in podkovski kovač v Neaplju, po rodu Nemeč. Najprej so navedena bolezenska znamenja konj, potem medikamenti, način aplikacije in na koncu prognoza.

Literatura: M. Kos; Rokopis predavanja vet. Velimirja Zavrnika na sestanku mediko-historijske sekcije Slovenskega zdravniškega društva o Majstru Albrantu.

Hrani ga Škofijski arhiv v Mariboru, v nadaljevanju ŠAM. Sign. R.10/114.

7. Jacob Krisvitsch de Kraynburg

Spis o venah

Kodeks iz 1425. leta, format 29,5 x 21,5, papir en stolpec, gotska minuskula, sodobna vezava v lesenih, deloma s pergamentom prevlečenih platnicah, pet rok. V kodeksu je na fol. 105—106 nedokončan spis o žilah (venah) s človeškim telesom, naslikanim s peresom.

Literatura: M. Kos.

Hrani ga ŠAL (Škofijski arhiv v Ljubljani), brez Sign.

8. Arnaldus Castalanus

Incipit regimen sanitatis

Rkp. je iz prve polovice 14. stol. in obsega 268 strani formata 35 x 26, prg., gotica, latinski jezik. Vsebuje kroniko svetovnih dogodkov in drugo, sredi razprave pa traktat Regimen sanitatis. To je znamenita razprava o higieni, ki jo je napisal Arnaldo v Barceloni 1307. leta za aragonskega kralja (fol. 29—52).

Literatura: Grmek.

Hrani ga ŠAM. Sign. R.1/108.

9. Rainerius de Pisis

Pantheologia

V kamniškem izvodu inkunabule, ki je bila tiskana 1473. leta, sta na koncu knjige privezana dva lista, na katerih je napisana razprava o kugi in recept zoper vsakršno vročino.

Inkunabulo hranijo v frančiškanskem samostanu v Kamniku. Sign. 1922.

10. Henricus de Herpf

Speculum aureum decem paeceptorum Dei

V inkunabuli, ki je bila tiskana 1481. leta v Nürnbergu, je na obeh straneh spojnega lista pripisan recept zoper kugo: Ist gut für die Pestillenz.

Inkunabulo hranijo v ŠAM. Sign. R.13/204.

11. Breviarium Salzburgense

Inkunabula, tiskana 1497. leta. V mariborskem primeru inkunabule je na 2. in 3. prednjem spojnem listu 2. knjige zapisek: für pestilenz peverl ertznei. Napisan je v gotski kurzivi v 15. ali začetku 16. stol.

Hranijo jo v ŠAM. Sign. 24.

12. Speculum humanae salvationis

Rkp. iz 15. stol. obsega 170 listov formata 29,5 x 17; papir, gotica. V njem so razni medicinski recepti, med katerimi so tudi recepti "Contra pestilentiam magistri Wilhelmi de Walis (fol. 137).

Hrani ga ŠAM, Sign. 22/137.

13. Geraldus da Solo

Dolor Capitis, Cephalaea, Super nonum Almansoris

Rkp. iz 15. stol. obsega 164 listov formata 30 x 21,5, papir, gotica. Med drugim so v njem: b/ Tractatus magistri Johannis de cirurgia et flebotomia (fol. 112v—115v)

in c/ spis o garjah (fol. 115v—121v) in razni medicinski recepti (fol. 139—141v). Geraldus da Solo je bil profesor medicine v Montpellieru (umrl o. 1360).

Literatura: Grmek.

Hrani ga ŠAM. Sign. R 50/130.

14. *Nomina quedam herbarum*

Rkp. iz 15. stol. obsega 195 strani formata 15 x 10,5, perg., lesene, z usnjem prevlečene platnice, usnjen sklep deloma odtrgan, sočasni naslovni list prilepljen, perg., knjižna minuskula, kurziv, gotica. Brez zveze z glavnim tekstom v rokopisu so na 92. fol. "Nomina quedam herbarum", v katerem so latinska in nemška imena nekaterih zdravilnih zelišč ter na f. 93, "Vocabula infirmitatum", latinska imena in značilnosti posameznih bolezni.

Literatura: M. Kos.

Hrani ga NUK, Sign. Ms 46.

15. *Friderik Fever*

Schatz der armen

Rkp. iz 15. stol. obsega 107 listov formata 21,5 x 15, papir, gotica. To je zdravniški priročnik na nemškem jeziku (f 1-82). Vsebuje tudi recepte v italijanskem jeziku (f 86—89 in 100—107); avtor je bil nemški zdravnik Friderik Fever iz Vidma v Furlaniji.

Hrani ga Semeniška knjižnica v Ljubljani. Sign. Rkp. 4.

16. *Ain bewarte erczney für den griess*

Rkp. iz 15. stol. vsebuje 440 listov formata 15,5 x 11,5, perg., lesene, z usnjem prevlečene platnice; knjižna minuskula v dveh stolpcih. Brez zveze z glavnim besedilom so napisani na fol. 440—442 zdravniški recepti: ain bewarte erczney für den griess, medicina ad fasciendum sedes sine cura", dve zdravili "contra calculum".

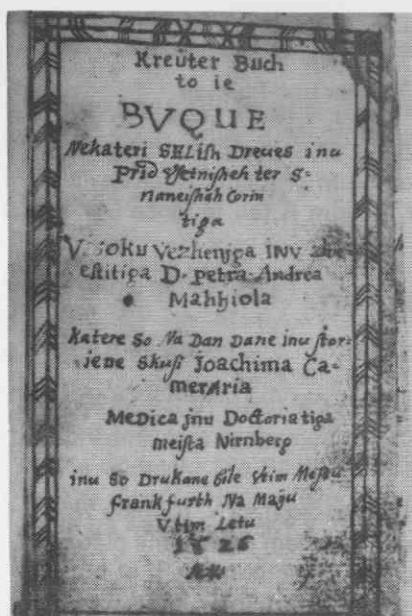
Literatura: M. Kos.

Hrani ga NUK. Sign. R 37.

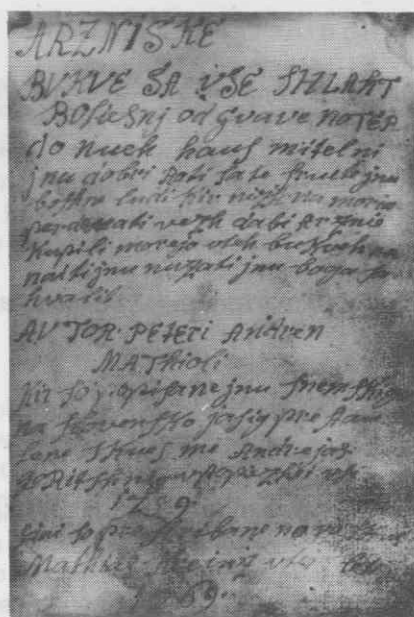
17. *Medicinski recepti*

Rkp. je iz druge polovice 15. stoletja. Codeks 4493 dunajske Narodne knjižnice in ima na notranji strani prednjih platnic več medicinskih receptov. Pisal jih je duhovnik, doma nekje južno od Drave, v letih 1478—1491.

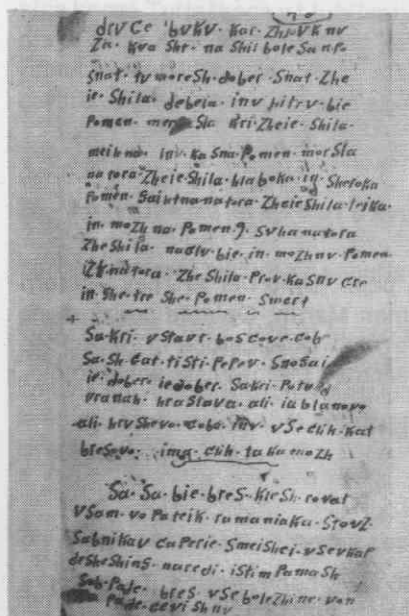
Literatura: Balduin Saria. Donesek k zgodovini turških in ogrskih vpadov. Časopis za zgodovino in narodopisje XVII, 1922.

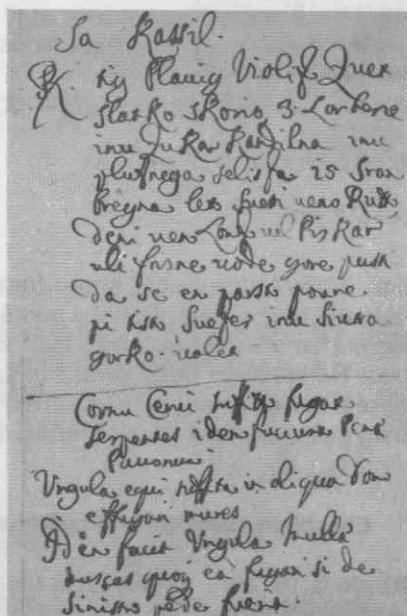
Naslovna stran Kreuter bucha — Andreja Kollherja iz 1750. leta. (37) str. 15

Naslovna stran Arzniskih Bukov Matija Kreinza iz 1769. (42) str. 16

Faksimile 43. strani iz bukev Lovra Humovca (68) str. 25

Vinjeta petega poglavja rokopisa Antona Košenine (1830), ki ga hrani Tone Pečan v Ljubljani (70) str. 26

18. Rubinstein Gabriell

Hie fach ich ann denn Ausprennen Wasserln, der Kreuter und Plümen

Rkp. je iz 1526. leta in obsega 170 listov formata 22,5 x 17,5, papir, dobro ohranjen, gotica, lepa pisava. To je nemška medicinska knjiga in priručnik za sestavljanje zdravil... solches Puehleln gemacht hat Maister G. vom R (ali mogoče L, ker je težko razbrati) Doctor Theologie und der Ertzney.

Literatura: Grmek.

Hrani ga Arhiv Slovenije (v nadaljevanju AS). Sign. 165 r.

19. Tomaž Akvinski in dr.

De motu cordis

Kodeks je iz sredine in druge polovice 15. stol, obsega 240 listov, formata 28,5 x 21,5, papir, gotska kurziva, dva in en stolpec, z rdečim usnjem prevlečene platnice. Na sprednjih platnicah je listek s sodobnim napisom; Tractatus multi et boni in theologia et de peste, ars memoriae. Poleg teoloških razprav so v njem tudi tale dela; d/ Tractatus fratris Thome de Aquini de motu cordis (fol. 97—100), g/ Optima recepta contra pestem (fol. 180); h/ Tractatus de medicis et medicina collectus a fratre Johanne de Capistrano et presertim de clericis volentibus medicari (fol. 181—192v).

Literatura: Kos.

Hrani ga ŠAM. Sign. 28/136.

20. Gabrielis Fallopi

Kunstbuch

Rkp. iz 1597 obsega 466 strani formata 15 x 10, papir. Delo Der Artzney Doctorn Gabrielis Fallopi je prestavil v nemščino Hieroniman Martin. Opisuje preizkušena zdravila za številne bolezni. Tudi kako se pripravljajo okrepčujoče in lepotične vode. Na koncu je prišit tekst Ch. Landrini: Hausarzney iz l. 1617, ki govori o človeškem blatu in blatu domačih živali.

Hrani ga Pokrajinski arhiv v Mariboru (nadalje PAM).

21. Ein khlein püschle von Practikhen

Rkp. je iz 16. stol., obsega 538 listov, formata 36 x 25, papir, gotica. To je zbirka nemškega prevoda Kethamovega "Fasciculus medicinae", Mondinove: "Anatomia corporis humani" in sorodnih del.

Literatura: Grmek.

Hrani ga Semeniška knjižnica v Ljubljani. Sign. Rkp. 2.

22. Wenn ein Mensch in Kopf krank wird

Rkp. je iz 1610—1620 in obsega ok. 300 listov formata 31 x 20, papir, gotica, kurziv, težko čitljiv, dve roki. Vsebuje zbirko receptov in navodil za zdravljenje bolezni.

Hrani ga AS. Sign. I/74 r.

23. Johann Kugelleysen**Rosserzney Buch**

Rkp. je od 24. VI. 1630 in obsega 265 listov formata 19,5 x 16,5, papir, trde platnice, prevlečene s pergamentom. Govori o boleznih konj in njih zdravljenju. Na str. 263 je dodatek: Die Recte Braune Salbe. Avtor je bil iz Etlingena in je napisal to delo za plemiča Hannsa Stocharda zum Rotterdarn na Štajerskem.

Hrani ga AS. Sign. 166 r.

24. Zapis zagovora zoper kačji pik

Rkp. iz 1641. V necoletnem nemškem koledarju iz 1641. leta, ki ga je hranila knjižnica kneza Turjaškega v Ljubljani; na praznem listu med dvema natisnjenima listoma je bil zapisan v slovenskem jeziku zagovor zoper kačji pik. Zagovor si je zapisal Fran Levstik 1884. leta.

Levstikov prepis hrani AS pod sign. Priv. A. XXXII—Fran Levstik, fasc. 4.

25. Johannes de Verdena**Sermones dorni secure de sanctis**

Rkp. je iz ca. 1643. leta in je zapisan v inkunabuli iz 1489. l., ki obsega 147 strani formata 26,5 x 17,5, papir, dvojni stolpci. Na zadnji, nenatiskani strani je pripis v knjižni slovenščini protestantskih piscev padarski recept zoper impotenco: Oku ie enimu sturienu da soio sheno ali neuiesto ne more shafti imit...

Hrani ga SAZU. Sign. 308.

26. Velesovski zapis zagovora zoper konjske bolezni

Rkp. je iz 1645. leta, format 30,5 x 9,3, star, na roko delan papir, novejša vezava v trde pisane platnice, bohoričica, slovenščina. V Baptisorum, liber II (1627—1648) župnije Velesovo pri Kranju je tamkajšnji župnik Janez Tavčar na zadnji napisani strani pripisal zagovor zoper konjske bolezni.

Hrani ga ŠAL.

27. Star zagovor proti kačjemu piku

Rkp. je iz 1646. leta. V zvezkih, v katerih si je župnik Sigismund Goll v Dol. Toplicah zapisoval razne zaznambe za lastno uporabo, je bilo več slovenskih vrstic in tudi en zagovor proti kačjemu piku.

Rkp. je hranila knjižnica kneza Auersperga v Ljubljani, ki so jo preselili v grad Losensteinlein v Gor. Avstriji.

Literatura: P. Radics: Dva nova poznavatelja slovenskega jezika, iz XVII. stol. Kres 1885, št. 12, p. 633.

28. Navodila za sestavljanje zdravil in zatiranje bolezni

Rkp. je iz 1650, imel je ca. 80 strani formata 32 x 20; zadnjih 10 listov manjka, papir, platnice iz papirja, dobro čitljiv, nemščina. Nima naslova, avtor neznan. Edina časovna omemba je na str. 66 letnica 1636. Vsebuje recepte za sestavljanje zdravil iz zdravih zelišč in drugih proizvodov. Od 20.—41. strani opisuje bolezni in zdravila proti njim; od str. 42—69 so spet navodila za sestavljanje zdravil, nato o puščanju krvi in raznih napitkih.

Hrani ga Zgodovinski arhiv v Ptuj. Sign. R-55.

29. Das anhaltische Wasser von der Graf Hueberin

Rkp. letnica 1682 je napisana na zadnjem listu, ki pa je popravljena z modrim črnilom; verjetneje je rokopis iz začetka 18. stol. Obsega 65 listov formata 23 x 17, grob papir, pisane platnice; gotica, kurziv, dobro ohranjen in lepa pisava. Ves rokopis vsebuje samo recepte v nemščini. Prvi del se glasi: Das anhaltische Wasser der Graf Hueberin, nato sledi Kayser Karl Wasser, nato Weiber Aqua oder kinder balsam von der Hueberin itd. Knjiga je pripadala kakemu plemiču ali plemkinji, ker je na prednji strani platnic vtisnjen voščen žig s plemiškim grbom.

Hrani ga AS Sign. 167 r.

30. Navodila za pripravo raznih zdravil in jedi

Rkp. je iz 1683. leta, obsega 31 listov formata 20 x 16, papir, ima originalne trde platnice, prevlečene s pergamentom. Je dovolj dobro čitljiv; nemški jezik. Ni v celoti ohranjen. Ni znano, odkod izvira, tudi avtor. Po mnenju graškega prof. Ferka, ki je bil iz Gamelič, izvira s slovenskega področja.

Hrani ga Zgodovinski arhiv v Ptuj. Sign. R-57.

31. Hauptmanič Jurij

Chronicon-commentarius seu historicus Pettoviensis

Rkp. je iz ca. 1690. leta, format 31 x 20,5, papir, platnice-lepenka z usnjenim hrbtom. Nedatiran. Napisal ga je Jurij Hauptmanič, župnijski vikar na Hajdini pri

Te Bukve je spisu Paula Lippia on bori
 kmet Prosen u Lublani enga bogiga Misaria jin
 jin u bodulah en nimec is hishinim semenam shenost
 te buxue so gkukene in potorsene od tega zlasti
 in kuele uredniga Doaktaria Parifarjke
 Apoteike Siemenam Maxlaush Lemeris is Fren
 zofhiga na Krainjko prestauleno ubeto i 1705
 gzei pak knazu kmetushkim ludmi od ontora
 ko shenina is nemshkiga na Krainjko
 prepisone ubeto i 1830

Perue Bukue

fause potrebe tega zbloueka kai je zlasti
 in semenitnost tega fuetu pruti shadu
 in semenitnosti tega lubiga pravia

Prva stran bukev Antona Košenine iz Puštala pri Škofji Loki (1830), ki jih hrani Pirc Tone, Škofja Loka. (71) str. 26

Ptjuju. Kronika nekritično obravnava zgodovino Ptujja skozi 10 stoletij. Končuje se z latinsko pesnitvijo o strašni kugi v Ptujju. Pesem ima naslov: Apologus Carminicus de horrende contagione Pettoviensi. Spesnjena je v heksametrih in opisuje divjanje kuge v letih 1680—1682.

Hrani ga Zgodovinski arhiv v Ptujju. Sign. R-35.

32. Lazare Riviere

Praxis medica ad modum Riveri reformati a quodam illustri Practico Viennensis amici communicata

Rkp. je iz druge polovice 17. stol. in obsega 48 listov formata 21,5 x 16,5, papir. To je medicinska razprava o prebavi in boleznih v zvezi s prebavili. V njej so fragmenti iz dela "Praxis medica", ki ga je napisal francoski zdravnik Lazare Riviere (1589—1655). V njej so tudi številni recepti s starimi apotekarskimi znamenji.

Literatura: Grmek.

Hrani ga NUK. Sign. Ms 261.

33. Ljudsko medicinske bukve

Rkp. je iz 17. stol. in obsega 99 listov formata 31,6 x 20, platnice iz strojene kože. Knjiga, napisana v nemščini, je poškodovana, na naslovnih listih pa je pisava le delno čitljiva, zato ni mogoče razbrati ev. imena pisca.

Hrani ga Posavski muzej v Brežicah.

34. Prior Isagogicus

Sphaericae Doctrinae

Rkp. je iz 17. stol. in ima 155 listov formata 21 x 14,5, papir, kurziv, majhne črke, težko čitljiv. Kozmografski in geometrijski razpravi je dodana razprava o anatomiji človeškega telesa (pp147—154).

Hranijo ga v AS. Sign. 147 r.

35. Ljudski recepti

Rkp. je iz 17. stol. Vsebina ni znana, ker nismo mogli ugotoviti, kje je, verjetno v zapuščini V. Möderndorferja.

Literatura: V. Möderndorfer. Ljudska medicina pri Slovencih. 1964.

36. Ljudski recepti iz Primorske

Rkp. je iz konca 17. stol. in obsega 46 listov formata 15 x 9,5, papir, trde bele platnice, dve roki. Na prvih 23 listih je prva roka napisala recepte v italijanskem jeziku, sledi paginacija tiskane knjige od str. 125—175 z naslovom *Discorsi sopra la chirurgia dello eccellente Dottore et cavaliere M. Leonardo Fioravanti Bolognese*, kar je del knjige *La chirurgia distinta in tre libri, con una giunta di secreti nuovi* (Venezia 1582, verjetneje pa iz ene od obeh kasnejših izdaj, ki sta izšli 1630 oz. 1699). Za tem je spet 23 nenatiskanih listov, na katerih so napisani recepti s področja humane in dva s področja veterinarske medicine. Od tega jih je 21 v italijanskem in latinskem jeziku ter 28 v slovenskem, pomešanem z italijanskimi in latinskimi izrazi. Domač zdravnik, verjetno duhovnik s Primorske, je pisal v stari italijanski grafiki, glasove, ki jih italijanščina nima, pa je napisal po svoje.

Hrani ga NUK. Sign. Ms 338.

37. Jakob Mützbürger

Artzney Buechel

Rkp. je iz 1704. leta, obsega 100 strani formata 15 x 12, papir, napisan v nemškem jeziku, vsebuje opis bolezni in zdravljenje.

Hrani ga PAM. Brez sign.

38. Brevis Vitae, Martiry, ac miraculorum expositio SS Cosmae et Damiani

Rkp. je iz 1710. Napisal ga je frater noviciata samostana v Stični v nemškem jeziku, kasneje je bil preveden v latinski jezik. Knjižica obsega 103 strani formata 14 x 10. Prvi del opisuje v teološkem smislu življenje in smrt svetnikov Kozme in Damijana, drugi del pa obsega zahvale za ozdravljenja raznih bolezni (od 1646—1700), tretji del poroča o kolegiju (bratovščini) Kozme in Damijana ljubljanskih zdravnikov. Rkp. je iz cistercijanskega samostana v Stični, prevzelo ga je župnišče na Krki. Original hrani župni urad na Krki, faksimile pa SAZU, št. 64758.

39. Andreas Koliher**Buque Nekaterih selich**

Rkp. iz 1750. leta je majhna knjižica, ki obsega 100 strani formata 15,5 x 9,5, papir, bohoričica. Celotni naslov se glasi: Kreüter Buch tu je Buque Nekaterih selich inu Prid vsetnisheh ter snaneisheh Corin tiga vezheniga inu zhestitega dr. Petra Andrea Matthiolia. — Našteva številna zdravilna zelišča, njih uporabo pri raznih boleznih, dalje "od distiliranja inu shgana tih selish inu korin", ter "Podvishano kadaj se te selshe inu korenine imajo nabirat".

Hrani ga PAM.

40. Andrej Goričnik**Arzniske Bukue sa vse shlaht boliesnj**

Rkp. iz 1759. leta. Kakor navaja Goričnik, je imel za predlogo rokopis, ki ga je napisal Johan Schlag, po predlogi Peteri Andren Matthioli (tj. Matthiolijevo delo: Kreuterbuch ali Neukreuterbuch, kar so nemški prevodi njegovega dela Historia Plantarum); Schlag je prevzel iz tega dela od številnih zdravilnih zelišč, ki jih navaja Matthioli za posamezne vrste bolezni, le maloštevilne, verjetno tiste, ki so se mu zdele najbolj poznane.

Literatura: Grmek.

Original ni ohranjen.

41. Leški rokopis

Rkp. je iz ca. 1760. leta formata 20 x 13,5, papir. V Neuer Salzburger Schreibcalender iz 1735. leta je bilo 50 nenatiskanih listov, določenih za zasebne beležke. Tu

je avtor poleg verskih zapisov, molitev, pesmi, govora pred poroko, napisal še 3 pesmi in ženitovanjsko vabilo in na str. 62 ljudsko zdravilo za "vsikano, vrisano, al ofan rano, se skuha najboljši žauba".

Literatura: M. Kos.

Hrani ga ŠAM, kopijo pa NUK, Sign. 3/61.

42. Liber herbarum, et benedictionum pro Massa componenda pro conventu, et archivis factae crucis, noviter descriptus

Rkp. je iz 1765. leta in obsega 43 strani formata 20 x 16,2, grob papir, poltrde platnice, latinščina, lepa pisava. To so obredne molitve, v katerih prosi duhovnik boga in nekatere svetnike, da blagoslovijo, varujejo in obvarujejo zdravilna zelišča zoper človeške bolezni in vplive zlih duhov ter satana in osvobodijo ljudi vseh hudičev, prividov in zmed, ponoči in podnevi. Na koncu našteva na štirih straneh zdravilna zelišča.

Hrani ga prof. dr. Janez Milčinski, Ljubljana.

43. Elenchus Materiarum, qua in huius L:imi

Rkp. je iz prve polovice 18. stol. in obsega 273 strani formata 17,8 x 10, papir, trde platnice, sivkasto-rjavo pisane, hrbet sivo-belo usnje. Lepa pisava, gotica, dobro ohranjen. V prvi knjigi so "materias medico-theoricas et practicas", v drugi knjigi pa: De morbis in specie. Vsebuje številne recepte. Lekarniške mere so označene s starimi znamenji, kemične operacije pa s starimi alkimističnimi znamenji.

Rokopis izhaja iz samostana v Nazarjih.

Hrani ga prof. dr. Janez Milčinski, Ljubljana.

44. Arzniske Bukue sa vse shlaht boliesnj od gvave do nueg

Rkp. iz 1769. leta obsega 278 strani formata 22 x 15, papir, lesene platnice, prevlečene z usnjem, bohoričica. To je prepis Goričnikovega rokopisa, ki ga je prepisal Mathias Krainc. Rokopis vsebuje "Hausmittelne inu dobre rate sa te boshne ludi kir nizh ne morio perdevati vezh dabi Arznije kupili morejo v teh Bukuah najti jnu nu zatí jnu boga sahvaliti". Naštevajo zdravilna zelišča in njih uporabo pri raznih boleznih.

Hrani ga PAM. Brez sing.

45. Liber continens gratias a SS Cosmae et Damiani obtentas...

Rkp. je iz 1770. leta, knjiga formata 20 x 16, kakršno so sicer uporabljali za cerkvene račune, papir. Rabila je samo v ta namen. Pisal jo je župnik in dekan na Krki,

stiški menih Alberih Radich, v letih 1757—1770. V njej je vpisanih 694 zahval za ozdravitve ljudi in živine, za katere so se priporočali v znameniti romarski cerkvi sv. Kozme in Damjana na Krki.

Hrani ga župnijski urad na Krki.

46. Matej Furlani

Practische Bienen Oeconomie

Rkp. je iz ca. 1770. leta in obsega 65 strani formata 32,5 x 21,0, grob papir, brez ovitka, latinica, lepa, kaligrafična pisava. Na str. 44—46 v XIV. poglavju piše o čebelnih boleznih. Matej Furlani je bil župnik v Mekinjah, u. 1780. Rokopis je iz arhiva gradu Krumperk.

Hrani ga AS. Sign. grad Krumperk, f. 44.

47. Peter P. Glavar

Pogovor od Zhebelnih Rojou

Rkp. je iz 1776. leta in obsega 148 listov formata 33 x 20, papir, trde platnice, bohoričica. Do 55. lista zelo lepa pisava ene roke. Obsega 689 poglavij. Ob levem robu so zaporedne številke poglavij, na desnem robu pa naslovi poglavij. Na 34. listu je pogovor od zhebelne grishe, na 39. listu od zhebelne kuge, na 36. pa od zhebelnih sovrashnikov. od 55.—148. lista je z drugo roko prepis celotnega dela. To je iz nemščine prestavljeno delo čebelarja Antona Janše.

Hrani ga AS. Sign. I/22.

48. Peter Pavel Glavar

Predlog za dvig čebelarstva

Rkp. je iz 1782. leta in obsega 55 listov formata 35 x 23, grob papir, debele sive platnice iz lepenke, nemščina, gotica, kurziv, lepa izpisana pisava. To je bil predlog P. P. Glavarja na "Hochlöbliche Kais. Königliche Ackerbaues und der Künste Gesellschaft" za dvig čebelarstva s predlogi, kako to urediti. Na 33. listu poglavje 125 opozarja na čebelne bolezni: Die Ruhr und Faulheit.

Hrani ga AS. Sign. I/24 r.

49. **Allgemeine Weltgeschichte und Sprüche klassischer Schriftsteller, für 1te und 2te latelnische Schule**

Rkp. je iz 1796. leta in obsega 8 zvezčkov; 6 zvezkov ima format 20 x 15, zadnja dva pa 23,5 x 18,5. Bolj trd papir. Latinski jezik. Sicer lepa, a zaradi majhnih črk težko

čitljiva pisava. V šestem zvezku je na str. 5, 6 in 7, četrtega poglavja: De chemicy corporum Proprietatibus. Razpravlja o elektrolitih, ki jih telo potrebuje, kako morajo biti utekočinjeni in kako se pripravljajo fluidi. Nadalje govori o metalih in kako se pripravijo precipitati.

Hrani ga ŠAL. Brez sign.

50. Hebammen Buch

Rkp. je iz 18. stol. in obsega 275 strani formata 20 x 16, papir, gotica, kurziv. Je nemški priročnik za porodništvo, sestavljen v glavnem po Deventrovem učbeniku. Na prvem listu piše — Ex libris Caroli Wolfgangi, medicinae Candidati, Anno 1755.

Literatura: Grmek.

Hrani ga AS. Sign. 157 r.

51. Strassoldo

Per conosser le infirmita de 'cavalli et loro rimedii et prima della Complessione de cavalli

Rkp. je iz 18. stol. in obsega 47 listov formata 30,5 x 21,5, papir, italijanščina. Sestavljen je iz dveh delov in sta dve roki. To so navodila za zdravljenje konj.

Hrani ga AS. Sign. 173 r.

52. Valentin Andrejc

Kratke rozhne Bukvize

Rkp. je iz 1797. leta in obsega ca. 300 strani formata 31 x 20, papir, v usnje vezan, slaba pisava, bohoričica. Rokopis je razdeljen na štiri bukvice (poglavja), v katerih obravnava navodila za zdravljenje z zdravilnimi zelišči. V njem so tudi številni recepti. Predloga je bilo delo Apolinariusa Quintusa, tega je, kot pravi prepisovalec, izboljšal Tarquinius Schnelberg, latine Ocyorus, der Freyen Kunste u. Arzney Doctor iz Dortmunda, 1559.

Hrani ga PAM. Brez sign.

53. Justus Schlach

Compedium Medicinae Hippocraticum oder Kurzer Hippocratischer Begriff der Artzney

Rkp. je iz 18. stol., obsega 717 strani formata 28 x 18, papir, vezan v usnjene platni-

ce. V 128 poglavjih so sistematično opisane vse dotodaj znane bolezni. Avtor se opira posebno na Hipokratove aforizme.

Literatura: Grmek.

Hrani ga mestna knjižnica v Mariboru.

54. Notiza Medica

Rkp. je iz 18. stol. in obsega 7 listov velikosti navadnega šolskega zvezka, papir. Poleg navodil za zdravljenje ljudi piše tudi "pro animalibus medicamenta", za "gvavni vovčič in za žabco".

Hrani ga PAM. Brez sign.

55. Armer Krancken Rath, darinnen Vollständiges Artzney Buch

Rkp. je iz 18. stol. in obsega 224 strani formata 20 x 18, papir, usnjena vezava z alegorično sliko na sprednjih platnicah. Zelo težko čitljiv, nemščina: Verwohrung der Gesundheit auch zu Vertreibung Allerhand Krankheiten mit gemeinen mittel... für alle glieder des Menschen dass man alsbald Krankheiten Verbannen und dienliche Mittel finden kann.

Hrani ga PAM. Sign. 187.

56. Fojkarjeve zdravilske bukve

Rkp. je iz druge polovice 18. stol. Sestavljen je iz več zvezkov, ki obsegajo skupaj 466 strani formata 23 x 18, papir je že zelo porjavel, trde platnice, bohoričica, škofjeloški dialekt. Prepisovalec je verjetno uporabil več virov, med njimi menda tudi neko delo N. Lemerya, ker je na koncu podoben Lipičevemu rokopisu. Poleg zdravilnih zelišč in navodil za zdravljenje, navaja okajevanje kot sredstvo za zdravljenje raznih bolezni. Na 86 straneh ima tudi opis in zdravljenje bolezni živine. Prve strani manjkajo, zato nista znana niti avtor niti letnica pisanja.

Hrani ga Slavko Fojkar, Škofja Loka.

57. Adam Skalar

Ljudsko medicinski recepti

Rkp. je iz konca 18. stol. V kodeksu iz 1643, ki obsega 435 listov formata 19,2 x 14,6, spredaj 2, zadaj 6 spojnih listov, vmes več nefoliiranih listov. Posebnost rokopisa je tudi ta, da ima skoraj vsaka stran kustos. Vezava je iz srede 18. stol., deščice so prevlečene s temno rjavim usnjem, papir, bohoričica. Kodeks vsebuje nabožna premišljevanja. Na 1. prostem spojnem listu je z nespretno roko iz 18. stol. ljudsko medicinski recept v hrvaščini, ikavsko narečje. Na naslednjem veznem listu je druga roka iz istega stoletja napisala "Pismo za zmrzlu", nato latinsko molitev-zarotitev zoper tridnevno, štiridnevno ali vročično bolezni.

Literatura: V. Mošin. Kopitarjeva zbirka slovanskih rokopisov in Zoisovih cirilskih fragmentov iz Narodne in univerzitetne knjižnice. Ljubljana, SAZU, 1971.
Hrani ga NUK. Sign. Cod. Kop. 25.

58. Colomone -Shegen

Rkp. iz konca 18. stol. in obsega 62 strani formata 35 x 21, papir, bohoričica, podjunski dialekt. Prepisovalec ni znan. To je prepis iz Colomone žegen. Med drugim je "ena skushana kunsht sa vse merselze". Ta 52. kapitel ima: "Tu je an resnizhen Mitel sa piknato ventuvati bodi per zhlovek alpa per shivine, ta Mitel se pravi ta menje pana." V 53. kap. je "Ta vezhi pana" itd.
Kseroks kopijo ima NUK. Brez Sign.

59. Rokopis Mihaela Zagajskega

Rkp. iz konca 18. stol. Je nevezan zvežček, obsega 16 strani formata 15,5 x 10. Obsega kratke molitve za razne zarotitve, pomešane s skrivnostnimi imeni. Vsebuje tudi "Ta meja pana sa strup" in "Ta vezha pana sa strup".
Literatura: Jože Stabej: Mihael Zagajšek in njegovo delo. Slavistična revija 21 (1973).
Hrani ga ŠAM.

60. Heilung des Trippers

Rkp. je iz 1807. leta, obsega 418 strani formata 15,5 x 10, bolj trd papir, trde platnice. Na hrbtu je rdeč nalepek s tiskanim napisom Heilung des Trippers. Napisan je v zelo lepi nemški pisavi, v latinici. Podpisan je Sauerschnigg Jos. Piše, da je dokončal rokopis v Benetkah 1807.
Hrani ga AS. Sign. 175 r.

61. Paule Leppez

Bukue sa vse potrebe tega gmein Folka

Rkp. je iz 1810. leta in obsega 114 strani formata 26 x 20, dve sponi, papir, bohoričica. Obsega pet poglavij, prvo poglavje, kako ugotovimo bolezen po urinu, drugo "na shil posnat bolesen enga zhloveka", tretje: "Erzniye od useh erzhi", četrto "od vseh sorte dreves...", peto "od use sorte rosh in korenin"; predloga je bila, kot navajajo prepisovalci, neko delo N. Lemerya in verjetno še drugih.
Hrani ga NUK. Sign. 63/55.

62. Johann Bunzhik

Arznske rozhne Bukvize

Rkp. je iz 1817. leta in obsega 328 strani formata 19 x 15,5, papir, bohoričica, lepa pisava. Kot navaja avtor je prvi te bukve napisal Joseph Schlag. Bunčik je bil župnik v Doberli vesi na Koroškem. Rokopis je po vsebini zelo podoben drugim bukvam s koroškega, ki jim je rabila za predlogo Matthiolijeva knjiga, saj je rokopis J. Schlaga bil za predlogo tudi Goričnikovemu rokopisu.

Hrani ga Studijska knjižnica v Ravnah na Koroškem.

63. Bukve iz Gorenje vasi

Rkp. iz 1820 obsega 184 strani formata 21 x 17, trde rjave platnice, bohoričica, brez naslovne strani in navedbe avtorja. Tudi vmes manjkajo številni listi. Na začetku je vraža, kako ujeti lisico, na str. 3 pa Šembiljsko prerokovanje. Na str. 9 so "Arznije za krof". Od 10. - 70. strani piše o zdravilih. Slede "Rzenie sa velike bolesni inu shaube" (druga roka), nato pa do 165. strani o zdravilnih zeliščih. Nato je zagovor proti strupu in poglavje o vinu ter o nesrečnih dnevih v letu.

Hrani ga Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti v Zagrebu.

Sign. IV. a 49.

64. Lovrenc Humovc

Bedzin Dohtarske bukie

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. in obsega 116 listov formata 34 x 21, papir je grob, lesene, z usnjem prevlečene platnice, dve sponki, hrbet je strgan, napisan je z velikimi tiskanimi črkami, okorno roko, v notranjskem dialektu. Na 12. strani je naslov, napisan kasneje z drugo roko, na str. 23 (17) je narisani kelih, v njem pa napisana letnica 1720. To je kasneje nekdo napisal. Rokopis je razdeljen na pet poglavij, kot Lipičev. Na str. 151—154 je šest slovenskih zagovorov (incantationes).

Hranijo ga v NUK. Sign. 1088 r.

65. Bukve sa vse potrebe tega gmein Folka

Rkp. je iz začetka 19. stol. Že po naslovu sodeč je to eden od prepisov Lipičevih bukev. Izvira iz Novakov nad Cerknim. Nepopoln rokopis je hranil župnik Ivan Mozetič iz Raven nad Cerknim, ki je bil zbiratelj zdravilnih zelišč in je tudi sam zdravil.

Literatura: V. Mödendorfer, Ljudska medicina pri Slovencih. Ljubljana, 1964.

Kje je sedaj rokopis, ni znano.

66. Repertorium für Homeopatische Heilung und Erfahrungen

Rkp. je iz začetka 19. stol. in obsega 118 strani formata 16 x 8, papir. Naslov pove vsebino. Rokopis je iz zapuščine dr. Bogdana Derča.

Hrani ga NUK. Sign. 14/72.

67. Nemške ljudsko medicinske bukve

Rkp. je iz začetka 19. stol. in obsega 263 strani formata 18 x 12, papir. Prvih pet listov manjka, zato nista znana ne avtor ne naslov in tudi ne datum. Obsega navdila za zdravljenje in recepte za razne bolezni.

Hrani ga PAM; brez sign.

68. Schwarzes frass Pulver für die Kinder

Rkp. je iz l. 1826 in obsega 242 strani formata 21,5 x 17, papir, nemški jezik. V usnje vezana knjižica vsebuje recepte in navodila za zdravljenje. Na prvi strani piše: Schwarzes Pulver für die Kinder od Madame Sconiazin z Dunaja. Na koncu knjige so razni recepti za torte idr. Podpisan je Jurij Vrabi, ki je bil lastnik ali prepisovalec.

Hrani ga PAM. Sign. ni.

69. Mavrelove bukve I

Rkp. je iz ca. 1830—1840. leta in obsega 62 napisanih strani formata 36 x 22, sivkasto moder papir, trde platnice, dva stolpca, dve roki, bohoričica, koroški dialekt. V prvem delu, ki obsega 34 strani in je pisan z lepšo pisavo, je govor o boleznih in njih zdravljenju. Po vsebini in pisanju je podoben rokopisom, ki jim je bila za predlogo Matthiolijeva knjiga. Drugi del je napisan z neveščo pisavo, deloma po isti predlogi. Na koncu knjige je na štirih straneh "Podpisovanje od Kralja Matjaža Prerokovane". Lastnik rokopisa je bil Jurij Mavrel-Dižovnik iz Strojne, Koroška.

Hrani ga dr. vet. Jože Rac, Zagreb.

70. Anton Košenina

Bukve v katerih se snajdejo te nar bolshi ernzije sa tega zhloveka

Rkp. je iz 1830. leta in obsega ca. 350 strani formata 21,5 x 17, papir, trde platnice, bohoričica. V začetku vsakega poglavja ima vinjeto, v knjigi so tudi lepe slike rož in nekatere, ki prikazujejo bolezni. Nadaljevanje naslova se glasi: katire so tud poskushene od tega zhasti inu hvale oredniga Dohtarja parisarske opoteke is jeme-

nam Maklash Lemerij o Paris, 1705, sdej pa prepisane od Antona Koshenine o Pushtal. Obravnava na 13 straneh tudi boleznj živine. Rokopis je našel sedanji lastnik na Črnem vrhu nad Polhovim Gradcem.

Hrani ga Anton Pečan v Ljubljani.

71. Anton Košenina

Perve Bukue sa use potrebe tega zhloveka

Rkp. je iz 1830. leta in ima 345 strani formata 21,5 x 17, papir, trde platnice, bolj okorna pisava, bohoričica. Kot navaja avtor, je to "knucu kmečkim ljudem priredil" od Pavleta Lipiča. Zato je vsebina identična z Lipičevim rokopisom. Pridejal je še o zdravljenju živine na 45 straneh.

Hrani ga Tone Pirc iz Škofje Loke.

72. Bukue sa vse potrebe tega gmein Folka

Rkp. je iz l. 1831 in obsega 280 strani formata 20 x 17, papir, obrabljene, zelo porjavle platnice iz lepenke, bohoričica. Na str. 218 spodaj piše: Uoklu, ta 10 dan septembra 1831 je prepisou Alesh Kouazh. T:B:i.S; Z.e.c.. Predloga je bila, kot navaja sam prepisovalec, rokopis Pavla Lipiča, ki je bil "en kmet v Bodoulah is hlishnem perjimkam Srouc". Na zadnji strani ima priporočilo, kako se živino zdravi.

Hrani ga AS. Sign. 171. r.

73. Lovrenc Meshnar

Dohatarske bukve

Rkp. je iz 1834. leta in obsega 156 strani formata 20 x 14,5, papir, trde, temno rjave platnice iz lepenke, bohoričica, zelo lepa pisava, dobro ohranjen. Napisal ga je Lovrenc Mežnar, cerkovnik in organist iz Št. Petra na Kronski gori pri Dravogradu. Za predlogo je bilo Matthiolijevo delo. Prvo poglavje obsega 30 kapitlov, v katerih so opisane posamezne bolezni in s čim se jih zdravi, drugo poglavje ima 215 kapitlov: Arznije sa tega človeka od glave do nog. Za registrom je na 4 straneh z drugo roko in okorno pisavo pripisano o sušici. Na zadnjih dveh straneh, je, kasneje pripisano, spet z drugo roko, v gotici, v nemškem jeziku o sredstvu za izdiranje zob, proti pljučnici, proti vodenici idr.

Hrani ga Miro Grešak, Hrastnik, fotokopijo ima dr. Milan Dolenc, Ljubljana.

74. Pavle Lipič

III. Bukue od use Sorte rosh Inu korenin

Rkp. je iz 1835. leta in ima 120 strani formata 20 x 17,5, papir, lepa pisava, bohoričica. Kdo je prepisovalec, ni znano. Obsega le peto poglavje Lipičevega rokopisa.

Hrani ga AS. Sign. 266 r.

75. Bukue sa use potrebe tega gmein Folka

Rkp. je iz 1835. leta in ima 51 listov formata 22 x 17,5, papir, mehke platnice iz lenke, drap barve, lepa pisava, bohoričica. Ni znan prepisovalec in tudi ne vemo, odkod rokopis izvira. Na platnicah je le monogram P. B. Sodeč po naslovu, vsebini in slikah je za predlogo rabil rokopis Antona Košenine. Hrani ga AS. Sign. 168 r.

76. Johann Reitz**Bukue sa use potrebe tega gmein Folka**

Rkp. iz l. 1837 obsega 130 strani formata 29,5 x 21, papir, bohoričica. Reitz je bil doma iz Slapa ob Idriji. Po vsebini sodeč je to prepis Lipičevega rokopisa. Hrani ga Tolminski oddelek Goriškega muzeja v Tolminu.

77. Padarske bukve

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. in obsega 152 strani formata 27,5 x 18, papir, bohoričica. Vsebina je zelo različna. Poleg govora o boleznih ljudi in živine ter njih zdravljenju (v glavnem so to vraže in zagovori) je v tem rokopisu marsikaj iz Kolomonovega žegna in črnih bukev. Od str. 125 do konca pa opisuje pisec razne vrste zdravil, tako rastlinskih kot tudi kemičnih. V knjigi je podpisan Karel Ulepič. Rokopis izvira verjetno iz Goriške.

Hrani ga Goriški muzej, fotokopijo ima dr. Milan Dolenc, Ljubljana (v nadaljevanju MD).

78. Zdravilske bukve

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. in obsega 46 strani formata 20 x 17, papir, brez platnic, bohoričica, zelo lepa pisava. Nima naslova in tudi prepisovalec ni znan. Številni listi so odtrgani in je slabo ohranjen. Po vsebini je podoben Lipičevemu rokopisu.

Hrani ga AS. Sign. 170 r.

79. Medicinske bukve iz Otaleža

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. in obsega 214 strani formata 35 x 20, papir, lesene platnice, manjka naslovna stran in še nekaj več prvih listov, bohoričica. Po vsebini sodeč je rabil za predlogo Lipičev rokopis. Na Otalež ga je prinesel Fr. Kacin iz Plužnja na Idrijskem. Bil je domač zdravilec.

Hrani ga vdova Kacinova na Otaležu.

80. Prepis nekaterih domačih zdravil

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. in obsega 130 strani formata 19 x 12, papir, trde platnice iz lepenke, bohoričica. Ima dva dela. V prvem piše o notranjih, v drugem o zunanjih boleznih in ranah. Prepisovalec pravi, da je prepisal iz dela "nekega vučeniga zdravnika Filipa Heketa". V knjigi je podpis Franc Cerkovnik, ki pa je bil verjetno kasneje lastnik rokopisa.

Hrani ga dr. Niko Sadnikar, Kamnik. Fotokopijo ima MD.

81. Bolesni

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. in ima 56 strani formata 17,5 x 11, sivkasto zelen papir. Prepisovalec ni znan. Na prvih 3 straneh je seznam bolezni po abecednem redu, nato na 3 straneh seznam bolezni brez abecednega reda, slede 3 nenapisane strani, na 6. strani začne: Arsenik Vergiftung, sledi Bramor—Drüschengeschwust. Pod Bodenje našteva imena Bodljaj, Klanje, Kolik. Konča se z Shouzhna Vrozhiza. Na 28. listu se začne poglavje o zdravilnih zeliščih: Aconitin, Napellus (Wurmhut) in njih uporabi. Konča se na 46. listu Kalii carbonici.

Hrani ga AS. Sign. 174 r.

82. Bukve za use zhloveshke potrebe

Rkp. je iz 1839. leta in obsega 172 strani formata 20 x 14, papir, bohoričica. Ima kot vsi rokopisi, ki so imeli za predlogo Lipičev rokopis, 5 bukev (poglavij). Prepisal ga je Johann Jasbetsz iz Vira pri Domžalah.

Hrani ga Milan Mrhar iz Vira pri Domžalah.

83. Bukve za vse potrebe tega gmein Folka

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. Že po naslovu sodeč je bil za predlogo neki Lipičev rokopis. Izvira iz Novakov pri Cerknem.

Literatura: V. Möderndorfer. Ljudska medicina pri Slovencih.

Hrani ga dr. Štrausova, zdravnica iz Celja.

84. Humovčeve bukke

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. in obsega 129 strani formata 14 x 10, papir, brez ovitka, pisan s tiskanimi črkami, bohoričica. Vsebina je v skrajšani vsebini identična z Bedicin Dohtarskimi bukvami. Na koncu je 13 zagovorov. Rkp. je našel dr. Orel na Osojah pri Rovtah.

Hrani ga SAZU, brez sign.

85. Skrivno razodetje

Rkp. je iz prve polovice 19. stol. in je obsegal 8 strani. Velikost ni znana. V njem so razne "coprnije" in zagovori (pane) v številnih "kapitelnih", da bi z njimi obvarovali ljudi in živino. Nekaj poglavij govori o zakladih, prihodnjih rečeh in kako bi izkopali "šace" s "kroftnimi" besedami.

Rkp. je imel Martin Mejaš s Kala nad Šentjanžem na Dol. in ga poklonil Božu Račiču, a se je izgubil.

Literatura: "Slovan" XIV, 1916, št. 2 p. 62.

86. Zagovorna knjižica Antona Petriča

Rkp. iz 1840. leta, bohoričica. Iz knjižice je zagovarjal Anton Petrič, doma iz Savinjske doline. Zagovor proti božjasti je napisal Petrič. Zadnji odstavek o strupu in o zdravljenih je pripisal nekdo v gajici.

Literatura: dr. Nikolaj Omerza, Časopis za zgodovino in narodopisje, 1922 (ČZN).

Original se je izgubil, prepis je v ČZN, 1922.

87. Bukve v katerih se vsake sorte mitelni inu Perpomozhkem Arznije snajdejo

Rkp. iz l. 1840 obsega 82 strani formata 35 x 22, papir, bohoričica. Na prvi strani je spodaj le D. O., zato ni znano, kdo je prepisovalec. Sedanji lastnik ga je podedoval po očetu. Za predlogo je, po vsebini sodeč, rabil Lipičev rokopis.

Hrani ga Jože Gril, Verdun pri Uršnih selih.

88. Črne bukve Alojzije Pajer

Rkp. je iz l. 1840 in obsega 18 strani formata 22 x 18, papir. Poleg raznih izpiskov iz Duhovne brambe je tudi zarotitev za zdravljenje ljudi in živine. Na zadnji strani je podpisana Alojzija Pajer iz Podgorja pod Gorjanci.

Hrani ga Dolenjski muzej v Novem mestu.

89. Kranjski Arzat

Rkp. iz l. 1841. Po vsebini sodeč je bil za predlogo Lipičev rokopis. Prepisal ga je Štefan Reven, ki je živel nekje blizu Rovt nad Logatcem.

Literatura: Rokopis Štefana Revna: Kranjski Arzat iz 1845.

Rokopis verjetno ni ohranjen.

90. Krajnski Arzat

Rkp. iz 1844. obsega 186 strani, bohoričica. Kot navaja prepisovalec Štefan Reven, je prepisal prvič od Paula Lipiča. Prvič je prepisal leta 1841 in to je drugi prepis.

Našel ga je dr. Edvard Pajnič v Cerknici. Pajnič ga je prepisal v celoti. Tega hrani dr. Drago Mušič, Ljubljana.

91. Pavšičeve bukke

Rkp. je iz 1849., obsega 200 strani formata 23 x 15,8, rjave, trde platnice, lepa pisava, bohoričica. Razdeljene so na pet bukev. V začetku petih bukev navaja, da je "ueto je popisou Paulus Lepez". Prim. dr. Ivan Pavšič jih je dobil na svojem domu v Zg. Šiški.

Hrani jih dr. Milan Dolenc, Ljubljana.

92. Duhovna bramba

Rkp. iz 1849. obsega 95 strani formata 17,5 x 11, brez ovitka, z vrstico vezani listi, zadnjega pol lista odtrgano, bohoričica. Poleg raznih molitev piše na str. 25 o benediktovih beličih, ki odvrnejo coprnije od človeka in živine, koristijo pri vnetju vimena. Sv. žegen in tudi posebno žebiranje papeža Leona koristijo ženam pri porodu. Hišni žegen obvaruje ljudi in živino pred boleznimi. Sedem nebeških rigelnov se položi porodnici na prsi ali glavo, da lahko rodi. Pisal je Josef Gross iz Stične. Hrani ga AS.

93. Postava od bolesni te shivine

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 36 strani formata 20 x 11, papir, mehak ovitek, lep rokopis, bohoričica. Prepisovalec ni znan. Verjetno je prepisoval iz kakšne nemške veterinarske knjige. Piše o boleznih živine in njih zdravljenju.

Hrani jo Ludvik Mrzel iz Golave buke (Koroška), fotokopijo ima MD.

94. Bukve sa usse potrebe tega gmein Folka

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 151 strani formata 20 x 15, papir, platnice iz lepenke, lepa izpisana pisava, bohoričica. Knjižica ni popolna, ker manjka zadnji konec. Prepisovalec je bil iz neke vasi pod Poreznom. Predloga je bil Lipičev rokopis. V njem je naštetih 39 zdravilnih zelišč in 162 bolezni.

Hrani ga prof. Jože Dolenc, Ljubljana.

95. Merharjev rokopis

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 370 strani formata 8 x 20, papir, trde, sivkasto pisane platnice iz lepenke, zbledela pisava, bohoričica. Po vsebini je identičen z

Lipičevim. Merhar je bil mizar v Gradcu in je dobil rokopis od staršev, ki so bili iz okolice Ljubljane.

Hrani ga AS. Sign. 173 r.

96. Ljudsko medicinske bukve

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 180 strani formata 19,5 x 12,5, papir, brez ovitka, bohoričica. Ker manjkajo prve strani, se ne ve, kdo je bil prepisovalec in odkod izvira. Tudi nima naslova. Po vsebini je podoben Lipičevemu rokopisu.

Hrani ga mr. ph. Janez Kromar, Ljubljana.

97. Stiške bukve I

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 60 strani formata 20 x 17, star papir, brez ovitka, lastna vezava, manjka prvi list, zadnji trije listi zelo obrabljeni in težko čitljivi, gajica, dolenski dialekt. Delo je brez naslova, letnice in imena avtorja. Začne s "Farbe na Vodi", na str. 12 začne s poglavjem "Perpomočki za use sorte Bolezen ozdravlat". Na str. 29 do 32 je poglavje "Drevesa, sadje", od str. 33 do konca je poglavje "Rože in zelše".

Hrani ga cistercijanski samostan v Stični, brez sign.

98. Lovra Humovca živinozdravniške bukve

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 275 strani formata 16,5 x 10, papir, brez ovitka, naslova in letnice; bohoričica, pisan s tiskanimi črkami. Za predlogo je vzeta, kot navaja prepisovalec, knjiga J. Wolsteina: Bukve od kug inu bolesen goveje shivine teh ovac jen svin, iz 1792. leta. Na prvih straneh so razne vraže in "žebiranje iz Duhovne brambbe in Kolomon žegna", nato o zdravljenju živine, sledi 17 zagovorov, nato pa "Bukve čudne prigode al nekatere černe šole jen strašne reči". Na str. 271 so še razne "coprniže" za živino obvarovati pred boleznimi. Rokopis je našel dr. Orel na Osojah.

Hrani ga SAZU.

99. Coprarske bukve

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 187 strani formata 17,5 x 10,5, papir, nima ovitka, manjka tudi zadnja stran. Nista znana ne avtor ne letnica pisanja, verjetno izvira iz okolice Rovt nad Logatcem. Pisava je zelo lepa, bohoričica. Začenja se: Zhe je sazoprano, de ena krava, koder se glih mleka ima, pa vendar ga ne da, zaisto zopernijo pregnati. V celoti so v tem rokopisu večinoma vraže za zdravljenje ljudi in živine, vendar ima tudi nekaj navodil za obvarovanje ljudi pred kolero ter za boljše pridelovanje sadja in zelenjave, končno pa še razne vraže za lovce in ribiče.

Fotokopijo ima MD.

100. Zbirka receptov

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 16 strani formata 18,5 x 11, sivkasto zelen papir, brez ovitka, zelo lepa pisava, nemščina, zelo podobno pisavi Karla Deshmana, nekdanjega kustosa deželnega muzeja (u. 1887). Prvi recept: Elixir, njegova sestava, priprava, uporaba, delovanje, doziranje in pripombe. Nato je recept za Cholera tropfen in končno Arcanum.

Hrani ga AS. Sign. ni.

101. Fascikel zapisov in izrezkov iz časopisov

Zapiski so iz 17. do 19. stol., napisani v nemškem jeziku. V njih so podatki o zdravilih, kozmetiki in higienskih pripomočkih.

Hrani ga PAM. Brez sign.

102. Arcouske Bukve

Rkp. je iz sredine 19. stol. in obsega 290 strani formata 19,5 x 13,5, papir. Prepisovalec Johan Dollenz iz Zaplane nad Logatcem ga je dal vezati v trde platnice. Naslov enega poglavja je Planetouske bukve. Ta del, ki je prvi, obsega 201 stran. Od str. 272—280 so nepopisani listi, nato piše o znamenjih smrti in o sredstvih za razne bolezni. Če ni vedel slovenskega izraza, je napisal v nemščini. Sledi pet poglavij, ki so, kot sam navaja, prepisana iz Lipičevega rokopisa. Napisan je v bohoričici.

Hrani ga prof. dr. Anton Moljk, Ljubljana (nadalje Moljk).

103. Bramorjeve bukve sa use potrebe tega gmein Folka

Rkp. je iz srede 19. stol. in obsega 124 strani formata 24 x 17, papir, rumenkaste platnice, lepa pisava, dobro ohranjen, gajica. Prepisovalec je bil Jože Bramor, vrtinar iz Trzina pri Domžalah. Predloga je bil Lipičev rokopis. Na koncu je dodan še list, na katerem sta napisana v nemščini dva recepta: za eliksir in Cholera Tropfen.

Hrani ga AS. Sign. 169 r.

104. Kranjski Arzat II

Rkp. je iz 1845. leta in obsega 227 strani formata 20,5 x 15, papir, logaški dialekt, bohoričica. Prepisovalec Štefan Reven navaja, da ga je prepisoval od Lipiča. Sedanjni lastnik ga je dobil na Zaplani pri Logatcu.

Hrani ga Ernest Aljančič, Ljubljana.

105. Dober Perpomožek timu zhloveku ali Kranjski Arzat

Rkp. je iz l. 1850 in obsega 230 strani formata 19 x 12, papir, trde platnice, bohoričica. Te bukve je prepisal Peter Šinkovec po Lipičevi predlogi. Predgovor je "Sadershaine al vorenga sa Bounike" (nega bolnikov). Druge bukve (poglavje) opisujejo 12 sort bolezní glave, 6 sort bolezní oči, 6 vrst bolezní ušes in druge bolezní človeškega telesa. Knjiga ima še register rož in žgane vode. Na koncu je z drugo, okorno roko pripisanih več receptov in dva zagovora: "za ušen izgovorit in za merselca en dober Mitel".

Hrani ga Moljk.

106. Krainski Arzat

Rkp. je iz l. 1850. Obsega in formata nisem mogel ugotoviti, ker se je original izgubil. Navaja, da je bil za predlogo Lipičev rokopis.

Prepis hrani prim. dr. Mirko Karlin, Ljubljana. Bil je last dr. Ernesta Mayerja.

107. Primčeve Bukue sa use sorte Erznije teiga Folkla

Rkp. je iz ca. 1850. leta in obsega 60 strani formata 35 x 21,5, papir, zelo obrabljena knjižica, deloma zbledela, deloma bohoričica, deloma pomešano z gajico. Manjka list 21—22, manjkajo tudi strani od 24—29, zadnja dva lista sta zelo obrabljena in jima manjka pol lista. Prva stran, razen naslova, ni čitljiva. Po vsebini so-deč je bila predloga Lipičev rokopis. Zadnji lastnik je bil Leopold Primic iz Zaboršta pri Stični. Po njegovem mnenju ga je prepisal neki "šrajber" iz gradu Grmulka. Hrani ga Etnografski muzej v Ljubljani.

108. Zagovorna knjižica Jakoba Ranta

Rkp. je iz l. 1851. Napisal ga je Jakob Rant p. d. Kočarjev iz Dolenčic nad Škofjo Loko. Vsebuje zagovore zoper bolezní.

Literatura: V. Möderndorfer. Ljudska medicina pri Slovencih, 1964. in pismeni podatki prof. Janeza Dolenca iz Tolmina.

109. Arcnjiške bukve

Rkp. iz leta 1852 obsega 279 strani formata 17,5 x 11, papir. Manjkajo str. od 109—173. Prepisovalec ni znan, tudi se ne ve, odkod je rokopis. Prve bukve "na vod poznat boleznen", nato sledijo bolezní glave, oči itd. Za predlogo je verjetno rabil Goričnikov rokopis, ker ima isti naslov in podobno vsebino.

Hrani ga Študijska knjižnica na Ravnah na Koroškem.

110. Arznejske Bukve sa use shleht Bolesni od glave noter do Nog is mitelni inu dobrimi rati

Rkp. iz leta 1854 obsega 149 strani formata 20 x 12, papir, srednje lepa pisava, bohoričica. Anton Janžek, za katerega nismo mogli ugotoviti, odkod bi bil, je pisal po nekem rokopisu, ki je imel za predlogo Matthiolijevo delo. Leta 1857 je pripisal na 29 straneh "potrebno Popisovanje za Shivinske Arznejje". Janžek navaja za neki izraz, da ga uporabljajo pri njih na spodnjem Štajerskem. Hrani ga Študijska knjižnica v Novem mestu, fotokopijo pa MD.

111. Wundpflaster

V Romarskih Bukvizah, ki so bile tiskane 1775. leta in obsegajo 67 strani formata 14,4 x 9, je na sprednji spojni strani pripisal neki F. St. leta 1855 Wundpflaster po nekem dr. Josepfu Procobu: sa bolesen če se kakšen ureže ali udar al kakšno drugo bolesen naredi na nogi, roki itd. tudi za ozeblina in karievko. Hrani ga Etnografski muzej v Ljubljani. Brez sign.

112. Mavrelove bukve II

Rkp. je iz ca. 1850.—60. leta in obsega 202 strani formata 24 x 19. To je stara knjigovodska knjiga s trdimi platnicami, bohoričica. Na prvih straneh so računi z letnicami 1851 in 52, nato pa kar nadalje piše brez naslova "O vodi". Na str. 164 je o zdravstvu, na 165. str. pa začne: "na dvesto pogmerane skrivnosti alpa vsesorte magiš spagiše simpatetiše antipatetiše ino ekonomiše kunšne reči ali štoki na svitlo dani vlaipcige ali ino Rueloštatou... za zobe bolenje... Magiš arcovanje za vse zacoprane bolezni. Za vse hude coprnije so od te hude Influence teh planetou." Rokopis je bil last Mavrellovih iz Strojne. Hrani ga dr. vet. Jože Rac, Zagreb.

113. Bukue teh Zhudeshou jin skrevnosti

Rkp. je iz l. 1856 in obsega 49 strani formata 16,3 x 10, papir, trde platnice, lepa pisava. Prve strani so pisane v bohoričici. O boleznih zob, slede molitve za hudo bolečino, pa spet za hudo bolečino in spaka pregnat, zarotitve za živino ino krave, za ogenj zagovoriti, za bodljaje, za bule, metljaj in božjast zagovoriti, krave zagovoriti, če gre mleko od krav; škodo naredit ludem in živini. Na posebnem lističu je: de eniga začne križ al hrbet bolet. Prepisovalec je bil Johann Brenčić, zadnji lastnik pa Johann Dolenc iz Zaplane. Hrani ga Moljk.

114. Vezhna Pratika

Rkp. iz srede 19. stol. obsega 82 listov formata 18,5 x 11,5, še na roko delan papir, preprosta vezava, brez ovitka in naslova. Pisal je Franc Nagel iz Bršlina pri Novem mestu. Prvi del je delni prepis iz Ant. Bresnika, Vezhna Pratika, 1789, drugi del, kjer se začne pratika, pa prepis druge še neugotovljene pratike. Tretji del s pričetkom 1830 so izvorni Naglovi zapisi, pomešani z razno vsebino iz prej omenjenih praktik. Vmes piše: začno koncem zime, katere po leti in jeseni. Na str. 21... Tu leitu se teško arcnuje... Tu leitu tudi živina rada s kugo začne. Vsebuje tudi nasvete, kaj naj se je in pije, da se obvaruje pred boleznimi spomladi. Opozarja, kako se obvaruje goveja živina o božiču pred boleznimi, kako kokoši držimo, da pozimi bolje neso, kako pospešimo tek prašičem pitancem. Hrani ga AS.

115. Ranecelniške Bukve

Rkp. je iz 1856. leta in obsega 268 strani formata 23,5 x 18,5, papir, vezana knjiga, s sivim platnom prevlečene platnice, gajica. Na sprednjih platnicah je naslov knjige na izrezanem papirju, ki je prilepljen. Prepisovalec je bil Johann Dollenz iz Zaplane, ki je tudi zdravil. To je prvi slovenski rokopis, ki zadeva kirurgijo. Poleg kirurških bolezni piše še, kako se obvaruje kuge, o spolnih boleznih, raku, če se voda zapira. Na koncu je začel pisati Bukve od bolezni goveje živine, a je napisal le eno stran. Kaj je rabilo za predlogo, prepisovalec ne navaja. Hrani ga Moljk.

116. Ljudske zdravilske bukve Helene Nagode

Rkp. je iz l. 1858 in obsega 107 strani formata 20 x 16,5, papir, črnorjave trde platnice, zelo lepa ženska pisava, gajica. Nagodetova je bila iz Osoj pri Rovtahn. Za prvimi 48 stranmi je register na 5 straneh in do 51. strani spet register. Vse skupaj so same vraže. Hrani ga SAZU.

117. Šinkove zdravilske bukve

Rkp. je iz ca. 1860. leta in obsega 53 strani, velikost šolskega zvezka, papir. Predloga je bil Lipičev rokopis v zelo skrajšani obliki, ker ga je pisec uporabljal le za lastno uporabo. Prepisal ga je Fr. Šink iz Stare Loke. Hrani ga muzej na Gradu v Škofji Loki.

118. Zdravje bolnikov

Rkp. je iz l. 1866 in obsega 376 strani formata 14 x 10, papir, trde platnice. Celotni naslov je: Zdravje bolnikov, to je bukve polne navkov za človeško zdravje spisano k

pomoči kmeškim ljudmi. V Salcbahi (Solčava). Pisec je bil Vid Strgar (Fida) iz Robanovega kota, ki je tudi sam zdravil. Kot navaja, je bila predloga Košeninov rokopis.

Hrani ga SAZU, brez sign.

119. Coprarske Bukve

Rkp. je iz 1867. leta in obsega 262 strani formata 19 x 12, trde platnice, papir, gajica. Lep rokopis Gašparja Dolenca iz Zaplane. V prvem delu piše o negi orožja, v drugem delu so "spraule usaka sorta Skriunosti Natureznanstva, kter se zna en tal človeške družbe, za en tal pa iz kratkiga časa nugal". Med drugim piše, kako se varuješ, da "se na rajži ne utruidiš", "Kako zvedit če se en bolnik ozdrau al ne" idr. Na str. 187—211 so zagovori, od str 202—217 pa je "En zvezik teh skriunosti Albert Magni od lastnosti teh selš, kamnou in nekatrih živali". Od 217—221 je "Moč teh zelš od cesarja Alexanda, ki jih je imel po toku planetou". Na str. 222 sta še dva zagovora.

Hrani ga Moljk.

120. Bučelarstvo

Rkp. je iz 1867. leta, obsega 129 listov formata 21 x 16, brez ovitka in nevezan, zelo lepa pisava, izvirna slovenska terminologija. Po izkušnjah in pripovedovanju retijskega čebelarja Jožeta Oblaka je napisal Franc Levstik. Delo je bilo pripravljeno za tisk, a ni nikoli izšlo. Do 48 listov je Levstik prepisal čistopis za tisk. Od nameravnih 30 pol so natiskali samo 6 pol, ki se hranijo skupaj z rokopisom. Na 65v do 67v je napisal o čebelnih boleznih in njih zdravljenju.

Hrani ga NUK. Sign. Ms 492.

121. Bukve Planetou

Rkp. je iz l. 1870 in obsega 186 strani formata 20 x 16,5, papir, trde izrabljene platnice. Na prvi strani platnic je nalepljen naslov: Bukve od Planetou, kaku se zve, pod katerim planetom al znamenam je člouk rojen in kaku se mu bo godilu; iz nemškega na Kranjsko preloženo skuz F. D. u letu 1857. Na str. 127 piše, da je tega leta prepisal Franc Djujak, drugič pa je prepisal leta 1870 Johann Dollenz iz Zaplane. V prvem delu opisuje vpliv planetov in nebeških znamenj na posamezne dele človeškega telesa in katerim boleznim so podvrženi ljudje, rojeni v posameznih nebeških znamenjih ali planetih in katera zelišča mu koristijo za zdravljenje.

Hrani ga Moljk.

122. Jurij Drobnič

Praktisches Arznei Buch

Rkp. je iz l. 1870 in ima 92 strani formata 16 x 9,5, papir, gajica. Jurij Drobnič, "kuršmid" iz Sodražice, je napisal v slovenskem jeziku vrsto receptov za živino, pa tudi nekaj za ljudi. Opisuje tudi nekatera zelišča in kdaj se jih nabira ter suši.
Hrani ga MD.

123. Knjiga domačih zdravil

Rkp. iz 1871. leta ima 346 strani formata 20 x 13, papir, trde platnice, lepa pisava. Prepisoval je neki Per po Lipičevem rokopisu. Imel pa ga je Janez Gantar-Posečnik iz Malenskega vrha nad Škofjo Loko.
Hrani ga prof. Janez Dolenc, Tolmin.

124. Vogričeve bukve

Rkp. iz l. 1876 obsega 66 strani formata 15 x 10, papir, bohoričica. Jože Vogrič iz Slapa ob Idrijci je imel za predlogo rokopis Johana Reitza, ki je bil iz istega kraja. Piše tudi o boleznih živine, ima pa napisanih tudi nekaj zagovorov.
Hrani ga Goriški muzej, oddelek za Tolmin, fotokopijo pa MD.

125. Kalanov rokopis

Rkp. je iz 1879. leta in obsega 46 strani formata 21 x 17, papir, gajica. Johann Kallan, verjetno doma iz Puštala pri Škofji Loki, ga je prepisal iz Lipičevega rokopisa verjetno za svojo uporabo.
Hrani ga Ivanka Svoltjšak, Škofja Loka.

126. Zdravilske bukve

Rkp. iz 19. stol. obsega 46 strani formata 20 x 17, sivkast papir, brez ovitka, bolj slabo ohranjen, številni listi so odtrgani, zelo lepa pisava, bohoričica. Nima naslova, tudi prepisovalec ni znan. Predloga je bil Lipičev rokopis.
Hrani ga AS. Sign. 170 r.

127. Gribovškova zagovorna knjižica

Rkp. iz 19. stol. obsega 8 listov formata 14,5 x 9, papir. Vsebuje zagovore za prisad, za vagen idr. Napisal ga je verjetno Gribovšek iz Zaprevala nad Škofjo Loko, ki je zdravil in zagovarjal.
Hrani ga prof. Janez Dolenc, Tolmin.

128. Domači živinozdravnik

Rkp. iz l. 1884 ima 86 strani formata 20 x 16, papir, gajica. Franc Prezelj iz Železnikov je imel za predlogo knjigo dr. Simona Strupija. Nauk spoznanja in ozdravljenja vunanjih in notranjih bolezni konj, goved, prešičev in pesov, ki je izšla l. 1852. Hrani ga MD.

129. Hausapotheke für Mensch und Vieh

Rkp. iz 19. stol. obsega 466 strani formata 22 x 20, nemščina, gotica. Pretežno piše o konjereji in bolezni konj. Hrani ga neki slovenski kmet v Doberli vesi (Koroška), fotokopijo ima MD.

130. Zagovorna knjižica Jakoba Bevka

Rkp. iz 19. stol. obsega 16 nepaginiranih strani formata 10,7 x 7,2, pergamentni ovitek. Knjižica je preprosto sešita. 12 strani je popisanih, 4 nepopisane, pisano s črnim črnilom, zadnji zagovor je napisan s črnilom vijoličaste barve. Vsebuje 5 zagovorov. Jakob Bevk je bil iz Zakojce, stric pisatelja Fr. Bevka. Literatura: dr. Milko Matičetov. Zagovarjanje pri dveh slovenskih književnikih. Slovenski etnograf III—IV. 1951. Hranil ga je Etnografski muzej v Ljubljani, a zdaj ga ne najdejo.

131. Jejlerjeva zagovorna knjižica

Rkp. je iz druge polovice 19. stol. Prepisal ga je verjetno Jože Kokelj p. d. Jejler iz Mlake nad Škofjo Loko. Vsebuje 5 zagovorov. Knjižica se je izgubila, prepis hrani prof. Janez Dolenc, Tolmin.

132. Shvarc Previlgion Buch

Rkp. je iz druge polovice 19. stol. in obsega 235 strani formata 19,2 x 13,7, papir, trde črne platnice, lepa pisava. "Bukve so iz useh petih talou Kolomonovega žegna, iz črnih bukev in tudi iz urbanus bukev"; vsebuje številne "pane" (zagovore). Hrani ga Moljk.

133. Vrhniške zdravilske bukke

Rkp. je iz druge polovice 19. stol. in obsega 120 strani formata 21 x 17, manjka mu prvih 21 strani, papir, kasnejše nove platnice, čitljiva pisava, gajica. Prvi trije in zadnji list poškodovani. Po vsebini je identičen z Lipičevim rokopisom. Prepisal ga je Johan Hočevar iz Gornolubljan (Vrhnika). Hrani ga AS. Sign. 172.

134. Stiške zdravilske bukve II

Rkp. je iz druge polovice 19. stol. in obsega 80 strani formata 20 x 16, papir, platnice iz sivo rumenkaste lepenke, gajica, lepa pisava, nekatere začetne črke so v gotici. Nima naslova ne letnice ne imena prepisovalca, ki je bil iz bližine Stične. Začne: Bolezni na vodi poznat, drugi del na žil poznat bolezen. Druga knjiga: zdravila za razne bolezni; sledi poglavje o sadnem drevju in zdravilnih zeliščih. Vmes je napisan recept proti koleri in antifebril od dro Rodinisa. Pisal ga je gotovo kak duhovnik.

Hrani ga samostan v Stični.

135. Zdravilske bukve za vse bolezni ozdravljat

Rkp. je iz druge polovice 19. stol. in obsega 120 strani formata 22 x 18, papir, gajica. Predloga je bil Lipičev rokopis.

Hrani ga prof. France Planina, Ljubljana.

136. Ljudsko medicinske bukve

Rkp. je bil iz druge polovice 19. stol. Ta rokopis je imela stara rastlinarica Marija Kerin iz Rake pri Krškem. Po vsebini je bil podoben Kranjskemu Arztu. Ni znano, ali rokopis še obstaja.

Literatura: Dr. Edvard Pajnič, Zdravljenje in mazaštvo med Slovenci v preteklih stoletjih, Proteus III, 1936, 8, in V. Möderndorfer: Ljudska medicina pri Slovencih, 1964.

137. Spisek zagovorov iz Libuč

Rkp. iz druge polovice 19. stol. Je list papirja iz zvezka formata 21,5 x 17. List je deloma strgan, deloma močno zamazan s tintnim svinčnikom, tako da se na tistih mestih ne da prebrati. Je iz okolice Libuč. Avtor oz. prepisovalec ni znan. Vpisani so naslednji zagovori: Sa malek, zoper protin, sa vurok in za ogen.

Hrani ga dr. Pavel Zablatnik, Celovec.

138. Gregornove zdravilske bukve

Rkp. je iz druge polovice 19. stol formata 21 x 17, zelo obrabljen zvezek. Prve 4 strani manjkajo, pa tudi od 23. do 26. strani. Brez ovitka, naslova in imena prepisovalca. Začne: Il Koku more voda lovit. Na 27. strani: 3 kader gvava boli od Flusa. Na 74., zadnji strani: za madron pregnat.

Hrani ga dr. Pavel Zablatnik, Celovec.

139. Hudovernikovi rokopisni zapisi

Rkp. je iz ca. 1880. leta, obsega 172 strani formata 16 x 10, trde, pisano zelene platnice. Na hrbtu je natiskano: Narodno blago. Hudovernik je bil zbiratelj narodopisnega blaga iz okolice Stične na Dol. Na 97. strani je ljudska medicina: ako persa bole, za pljuča, zoper božjast, zoper zlatenico. Na str. 145 pa spet ljudska zdravila zoper oteklino in o bolezni "duačni".

Hrani ga glasbeno narodopisna sekcija pri SAZU.

140. Himanov zagovorni list

Rkp. je iz druge pol. 19. stol., obsega le en list formata 17,5 x 9,5. Lovro Himan iz Libuč si je zapisal zagovor: molitev za Vurak.

Hrani ga dr. Pavel Zablatnik, Celovec.

141. Tri molitve z zlatimi pukštabi

Rkp. iz 1884 obsega 20 strani formata 17 x 9,5, nepaginiran modro siv ovitek, listi sešiti z nitko. Te molitve med drugim koristijo "da zdravje vedno pernas ostane in ktera žena gabo per porodu imela bo lahko porodiva in jeni otrok bo birčne..." Prepisal ga je Mateuž Malle iz Kotmare vasi.

Hrani ga dr. Pavel Zablatnik, Celovec.

142. Pesem o borbi bolnika s smrtjo in Angela s hudičem

Rkp. iz 1891 obsega 6 orumenelih listov formata 18 x 11, brez ovitka. Pesem Prid meni na pomoč v zadnji borbi, O Mati vse milosrčnost, Kako se bolnik s smertjo in Angelj s hudičem boruje. Prepisal jo je I. Tischler iz Sp. Humč.

Hrani ga dr. Pavel Zablatnik, Celovec.

143. Medličijska zagovorna knjižica

Rkp. je iz konca 19. stol., obsega 7 strani formata 14 x 10. Knjižico je našel kustos Goriškega muzeja "pri Medličii" na Predmeji. Knjižica izvira sodeč po dialektu z Dolenjskega. Vsebuje 7 zagovorov: Moli Wero za Metlai, za Bramorja, za Wred, za vse sorte prisadov, za vse Sterpenine in za všen ali reže pilo.

Hrani jo Goriški muzej, kopijo ima avtor.

144. Kočarjeve bukve

Rkp. je iz 19. stol. in je obsegal 211 strani, papir, bohoričica. Predloga je bil Lipičev rokopis. Jakob Gantar p. d. Kočar iz Dolenčic nad Škofjo Loko ga je kupil od nekih p. d. Karlovškovih. Rokopis se je izgubil.

Literatura: V. Möderndorfer, Ljudska medicina pri Slovencih; informacija prof. Janeza Dolenca.

145. Kacinova zagovorna knjižica

Rkp. je iz konca 19. stol. Fr. Kacin iz Plužnja na Cerkljanskem je napisal na nenatiskanem listu Buch der direkten Steuer (Libretto dell'importo, Bukvize neposrednega davka) zagovor "za strup izgovorit".

Hrani ga MD.

146. Knjižica zagovorov Jožeta Breliha

Rkp. je iz konca 19. stol in je brez naslovne strani. Vsebuje pet zagovorov. Je iz cerkljansko-črnovrškega okoliša.

Hrani ga Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU.

147. Markletova zagovorna knjižica

Rkp. je iz konca 19. stol. V trgovskem notesu z rdečimi črtami na desni strani, v temnem polplatnenem ovitku, je napisal neki možakar iz Št. Lamberta na Dolenjskem zagovor proti gadjemu strupu "če piči gad človeka ali živinče".

Hrani ga Inštitut za slovensko narodopisje SAZU, Ljubljana.

148. Kramolčeve bukvice

Rkp. je iz konca 19. stol. in obsega 48 strani formata 16 x 10, papir. Zvežček je brez naslova, ker so prednji listi odtrgani. Na 13. strani piše o zdravlilstvu, prej pa so razne molitve. Slede molitve proti prisadu, nato navodila za zdravljenje omedlevice, opeklin, gorčice, itd. Zvežček so našli pri Kramolcu v Šentanelu.

Hrani ga Inštitut za slovensko narodopisje SAZU.

149. Kertove bukve

Rkp. je iz prvih let tega stoletja in obsega 48 strani formata 33 x 20. Je z Raven na Koroškem. Večji del besedila je isti kot v Kranjskem Arztu, ki ga hrani študijska knjižnica na Ravnah.

Lastnik je Jože Kert z Raven na Koroškem.

140. Bukve za zagovarjat svakterih bolezní

Rkp. je iz začetka 20. stol. in obsega 48 strani formata 16,5 x 10, nima ovitka, dobro čitljiv, dve roki. Rokopis je napisal Johan Čeh iz Roča pri Buzetu, to pa je pre-

pis, ki ga je napisal Ivan Nežič iz Boninov pri Kopru. Na prvi strani je žig Johann Ceh, Rozz, Istrien. Na 25 straneh so molitve in zagovori, preostalo so računi in molitve v italijanskem jeziku. To je napisano z drugo roko in drugim podpisom. Hranijo ga potomci Nežiča v Boninu.

151. Zdravniške bukve Marije Prijatelj

Rkp. je iz 1908. leta in ima 40 strani formata 33,5 x 20, papir, brez ovitka. Po vsebini sodeč je bil za predlogo Lipičev rokopis. Podpisana je Marija Prijatelj iz Št. Pavla pri Stični. Datum je 13. november 1908. Hranijo ga Etnografski muzej v Ljubljani.

152. Zagovorna knjižica J. Celestina

Rkp. je iz l. 1910. Vsebina mi ni znana. Bil je last J. Celestina iz Št. Jurja pod Kumom.

Literatura: V. Möderndorfer, Ljudska medicina pri Slovencih.

153. Ivan Mozetič

Zapiski iz zdravstvenega polja

Rkp. je iz začetka 20. stol. in obsega 37 strani formata 20 x 14, papir. Dekan Mozetič z Raven nad Cerknim, ki je zbiral zdravilna zelišča in tudi zdravil, je vpisoval primere uspehov zdravljenja z zelišči.

Hranijo ga župnijski urad v Cerknem.

154. Ivan Mozetič

Zbirka receptov

Rkp. je iz začetka 20. stol. Recepti so shranjeni v 184 pisemskih ovitkih, formata 21 x 12. Sestavil in napisal jih je Mozetič, ki je zbiral zelišča in sestavljal recepte.

155. Bukvice Angele Zupančič

Rkp. je iz ca. 1920. leta. V knjižnici Dienstzeugnis formata 16,8 x 10, papir, trde pisane platnice iz lepenke. Na zadnjih nepopisanih listih so navodila za zdravljenje živine in ljudi. Vmes so kuharski recepti.

Pisala jih je Angela Zupančič iz Malih dol pri Temenici po navodilih očeta, ki je

zdravil; zagovor pa je napisala in ga uporabljala za zagovarjanje po pripovedovanju starega možaka izpod Primskovega.
Hrani jih Angela Zupančič, Male dole.

156. Gregornov ljudsko medicinski zapis

Rkp. je iz 1902, formata 18 x 10,5 tj. bil Dienstboten-Buch, v katerega je Valentin Gregorn p.d. Miklavčev v Dulah, fara Žitara vas, na 18 nepopisanih straneh napisal Tri silno lepe molitve pri enem umirajočem; tri božje čednosti; tri recepte; požbe-ranje za toasvo; recept za žaubo; zagovor zoper šen in molitev zoper švint.
Hrani ga dr. Pavel Zablatnik, Celovec.

157. Domači zdravnik

Rkp. iz 1924 obsega pag. do 146. strani, nato izrezani listi in nadaljuje s str. 173 do 178. Izpisano do str. 141, kazalo pa od str. 174 do 176. Na drugem, nepaginiranem listu je v zgornji četrtini z rdečo tinto napisano Domači Zdravnik. Pod napisom je narisanih 5 rdečih rož.

Franc Hanin p. d. Lipej iz Cerkovč pri Pliberku piše, da je bila spisana iz napol nemščine iz leta 1835 od Jožefa Shaga in Štefana Lubeja. Bukve so razdeljene na pet poglavij. Od vode, od Pullus, od glave; za prse; peto; za želodec in druge bo-lezni organov.

Hrani ga Franc Hanin, Cerkovče.

158. Pergodbe od 7 sv. nebeških zapahov

Rkp. iz 1954, obsega 32 strani formata 21 x 15. Prepisala je Josefina Pirman iz Kro-šič. Na str. 3 začne Beschreibung einer ganz wunderbarlichen Geschichte in nekaj molitev v nemščini, nato Pogodba od 7 sv. nebeških zapahov. Na koncu so še Silno lepe molitve. Če ena žena roditi ne more, ji položite na prsi al na glavo 7 sv. zapahe tedaj bo lahko rodila in živ sad prinesla. Koristilo je tudi fantu, ki je dosti hudičev v sebi imel.

Hrani ga dr. Pavel Zablatnik, Celovec.

Dodatek:

Zagovor proti mrzlici

Kodeks je iz srede 14. stol., obsega 144 listov formata 22 x 16, perg. uvezan iz treh delov, gotska minuskula oz. kurziva, ff 17—21' en stolpec, ostalo dva stolpca, lese-ne z usnjem prevlečene platnice z železnimi gumbi in deloma odpadlim sklepom. Na desnem stolpcu f. 59 je zagovor proti enodnevni, dvodnevni in štiridnevni mrzlici. Po provenienci neznan.

Literatura: M. Kos, dr. Joža Glonar, Srednjeveški zagovori v ljubljanski licejski, Časopis za zgodovino in narodopisje, XVII. Hrani ga NUK. Sign. Ms 34.

Kratlice:

AJA — Arhiv Jugoslavenska akademije znanosti i umjetnosti
 AS — Arhiv Slovenije
 ČZN — Časopis za zgodovino in narodopisje
 Grmek — Mirko D. Grmek, Rukovet starih medicinskih, matematičko-fizičkih, astronomskih, kemijskih i prirodoslovnih rukopisa sačuvanih u Hrvatskoj i Sloveniji. Rasprava i gradja za povijest nauka. JAZU, Zagreb 1963
 JAZU — Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
 MD — Dr. Milan Dolenc, Ljubljana
 M. Kos — Milko Kos, Srednjeveški rokopisi v Sloveniji, Ljubljana, 1931
 Moljk — prof. dr. Anton Moljk, Ljubljana
 NUK — Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani
 PAM — Pokrajinski arhiv v Mariboru
 perg. — pergament
 Rkp. — rokopis
 SAZU — Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani
 Sign. — Signatura
 ŠAL — Škofijski arhiv v Ljubljani
 ŠAM — Škofijski arhiv v Mariboru

Zusammenfassung

Die Bibliographie handgeschriebener Volksmedizinbücher

Die vorliegende Bibliographie enthält gesundheitliche Aufzeichnungen und handschriftliche volksmedizinische Bücher. Die Handschriften befinden sich in Bibliotheken, Museen, Archiven und bei Privatbesitzern. Meistenteils sind sie Nachschreibungen, Verarbeitungen, Auszüge und Übersetzungen. Einige Handschriften sind den Inkunabeln, Gebetbüchern und Kalendern hinzugeschrieben. Die ältesten zwei Handschriften sind aus dem 12. Jahrhundert und stammen aus dem Stift Stična. Anfangs wurden die Handschriften in lateinischer, später in italienischer, deutscher und slovenischer Sprache geschrieben. Der Verfasser dieses Beitrags hat im Ganzen 158 solcher Handschriften gesammelt. Die erste diesbezügliche slovenische Handschrift stammt aus dem Jahre 1641. Als Vorlage für slovenische Handschriften haben in erster Linie verschiedene Kräuterbücher gedient, und zwar: Gart der Gesundheit (1485), Neukreuterbuch (1557) von H. Bock, Kreuterbuch von J. Tabernomantanus, besonders jedoch Historia plantarum (1561) von P. A. Matthiolus, beziehungsweise deutsche Übersetzungen dieses Werkes wie Neukreuterbuch (1562) und Kreuterbuch (1590) und schliesslich ein Werk von Nicolas Lemery. Nach der Niederschrift des ersten handschriftlichen Buches haben dieses zahlreiche andere Benutzer nachgeschrieben. Slovenische handschriftliche medizinische Bücher wurden gewöhnlich von ungebildeten Schreibern und nur selten von Geistlichen geschrieben. Die meisten Bücher stammen aus der Gegend zwischen Škofja Loka und Rovte, das zweite Zentrum liegt im slovenischen Teil von Kärnten.

